

szefoglaló téveszméket publikáló teatrológusok úgy kifejejtnek – világnézeti rövidlátás időszerűsége okán –, mintha sosem is lett volna.) Osztályvezető helyettes a Népművelési Intézetnél.

Szinkronrendező. Rendező a rádióban a Harsan a kürtszónál. A Madách Gimnáziumban lerakta alapjait a középiskolai színházra nevelésnek. Azt is nehéz felsorolni, ahol hivatalosan bejegyzetten dolgozott, hát még mindazon helyeket, ahol csak megjelent, minden kinevezés, funkció nélkül segíteni, bedolgozni, megoldani, példával élni, kölcsönenergiát ömlesztteni bátortalanokba, begyűjtani repülésre tétovákat.

Alattomban dolgozott. Álcázva ért el eredményeket. Félig hivatalból, nagyobbrészt mégis színházi úton-állóként. Női Fatia Negraként: nappal tisztviselője a Népművelési Intézetnek. Az éj leple alatt járatlan utakra csábító esztétikai kútmérgező. A '60-as, '70-es évek színházi partizánjaként működött.

Stikában átalakította az ízlést. Megkérdőjelezte az értékrendeket. Kinyitotta a szemeket más színpadi látványokra. Hozzásegítette a füleket másként hallani.

Azon években a színészet háztájija tejtelt jövedelmet a naptár szerint sorakozó vállalati és üzemi ünnepegekből. Dívott mondani Csohány Gabriella Szittya Attila Bendegúzi poétikai találatát: „nézem a nép masírozó seregét / számba veszem a legények elejét.” Fehér blúz. Révült elragadtatottság.

Sor követett verssort. Taps. Meghajlás. Új költői szocializmus-dicséret.

Taps. Meghajlás. Új műsorszám. Mezei Éva a kalárisba fűzött építő versek helyett elszaporította az „irodalmi színpadi” előadói formát. Átkomponált versműsorok logikai rendbe szedett összefüggésekkel. Színpadi kompozíciók a haptákba vágott óvodai versmondások helyett. Helyet kapott a költészet mellett az ének, a szcenika, a verskórus. Országos versmondó versenyek terjesztették az értelmes költői tolmácsolást. A daloló értelmetlenséget felváltotta az embernek, emberhez szóló emberi hang. Az állami ünnep helyett előtérbe került a versek kínálta esztétikai öröm.

Lelkes ifjú nemzedékből érkezett. Őszinte szívvel fűjták a parasztpárti költő, Jankovich Ferenc sorait: „Sej, a mi lobogónkat / fényes szellők fűjják, / sej, az van arra írva: / éljen a szabadság!” Éva kiábrándulásai, kijózanodásai után is mindhalálig komolyan a nóta szerint élt, bízva benne: holnapra megforgatjuk az egész világot.

Az egész világot Mezei Évának sem sikerült megforgatni, de miközben felfordult körötte/köröttünk a világ: sikerült neki minden nap szelet vetnie maga körül elsöprező a korhadat, az avított, és felültetni az előrevivő szelek szárnyára az erőterébe került ifjú embereket.

Hétköznapi pedagógiája

I. rész

Debreczeni Tibor

Kedves Olvasó!

Egy amolyan idős tanárnak, mint amilyen magam vagyok, illenék magvas bölcsességeket írni – pedagógiáról lévén szó – az utánam jövő pályatársaknak, illenék, ha magam magvas és bölcs lennék. Ennek híjjával, annyit tehetek, s gondolom, ez sem kevés, s ráadásul az idős tanári létállapotból logikusan következik is, hogy szemelgetek önéletírásos könyvemből, a Visszanéztemből¹⁹, vajh, találok-e benne olyan szövegrészeket, gyermek-, kamasz- és ifjúkori emlékeket – óh, milyen távoli idő ez, neked olvasó, történelmi idő, Horthy-korszak, háború utáni koalíciós időszak, Rákosi korszak –, melyek arra utalnak: lám, lám, efféle élmények hatására, ezeknek eredményeként lettem az, aki, reformpedagógus, személyiségközpontú metodikák kimunkálója és gyakorlója.

A szerkesztő jóvoltából módodom lesz folytatni az emlékezést és rögzíteni a közelmúlttal s napjainkkal kapcsolatos pedagógiai megfigyeléseimet, reflexióimat is. Ezért is írhatjuk, hogy I. rész.

Szemelvények a Visszanéztemből

Az anarcsi református egy tantermes iskolában, 1935-ben

Tanítáznak hívják apukámat, egybe ömlesztve a két szót, azt hogy tanító s azt, hogy úr. Anarcsion hívják tanítáznak. Tanítaur, sóhajtják, így óhajtják, préselik, szorongják, kiáltják, lelkendezik ki magukból a

¹⁹ Debreczeni Tibor: Visszanéztetem. Academia Ludi et Artis, Bp. 2006

megszólítást az első, másodikos elemisták, amikor kezüket magasba lökve szándékoznak valamit elérni a tanterem gazdájánál, mondjuk, kimenni az illemhelyre, valamit közölni, ami kikívánczozik belőlük, valakit beárulni, hogy kapjon egy fülest, mivel az illető szalmaszállal piszkálja az előtte ülő nyakát, jelenti, hogy ne haragudjon a tanító úr, amiért nem tudta elhozni a darab fát, mivel otthon csak csutka van meg kóro meg kukoricaszár, ami jó a spórba, de nem jó az iskolai vaskályhába.

A tanító úr elsőszülött fiaként, magam is itt ülök a hatvan-hetven gyerek között, mert hol is ülhetnék, ha éppen iskolakötelesre értem, s reformátusnak kereszteltek, mint az egyetlen kálvinista kisiskolában, itt a faluban. Ülök tehát az egyetlen tanteremben, az első padban, mint rövidlátó elsős, s magam is tanítárnak szólítom az apukámat, a diftongust kedvelő anarcsi tájszólás szerint. Bizalmaskodásra, személyes közlésekre nem nyílik lehetőség, lenne is nemulass, ha ilyesmire ragadtatnám magam.

Az iskolából, pontosabban az épület utolsó helyiségéből, ha elsőszülöttként kilépek a kurta folyosóra és belépek a szemközti lévő, ajtó mögötti helyiségbe, máris a tanítói lakás konyhájában találom magam, ahol aztán, ha olyan a hangulat, kedvemre apukázhatok.

Tizenkét órakor fejeződik be a délelőtti tanítás, a gyerekek hazamennek, hogy ebédeljenek – a tanyasiakat kivéve, akik a tanteremben szalonnáznak bámulatra méltó, nekem elérhetetlennek tetsző szakszerűséggel –, a mi anyukánk is kifőzött már ekkorra, segítünk a terítésben, aztán jön a tanítaur, a mi apukánk, beül a helyére, mi is a helyünkre, a két öcsém meg én, hangosan elmondjuk a Jövel Jézust, anyánk kirakja a porciót, amit meg kell enni, apukánk is szed, Mamuka is, aztán kezdődhet az étkezés, ahogy tanultuk, illedelmesen, az evőeszközöket akként használva, ahogy elő van írva. Ebéd közben és után praktikus dolgokról folyik a beszéd.

Kettő körül aztán újra hangos a tanterem meg az udvar, a bádögbögre is sűrűbben koccan a kannához, az ebéd utáni közérzet hangja ez, s mert nem illenék, hogy elkéssek, sietek magam is a tanterembe, még mielőtt apuka belépne. Majd nyílik az ajtó, felállunk, köszöntjük a tanító urat, folytatjuk a tanulást. S hogy érezzük, milyen jó élni, a tanítaur kivisz minket az udvarra, s csoportosan játszunk, külön fiúk, külön lányok, meg együtt is. Fogócskázókat, felelgetőseket, kiszámolókat, harciasakat, Gyertek haza, lúdaim; Héja és a kotlós; Kinn a bárány, benn a farkas, ilyeneket. Négy óráig.

Az 1980-as években, amikor drámapedagógiai képzéseken fiatal pedagógusokkal kerültem egy táborba, s mintegy magától értetődően a népi gyermekjátékos élményeket óhajtottam előhívni belőlük, mint olyat, ami része a magyar drámajáték-ismeretnek, legnagyobb megdöbbenésemre azt kellett tapasztalnom, hogy a pedagógusaimnak nem hogy élményük, de ismeretük sincs a hajdani örömforrásról. Már a faluról származó tanítónők emlékeiből sem szívárgott elő semmi. Mit tehettem? Elővettem azokat a játékokat, melyeket édesapám játszott még mivelünk Anarcsón, az elemiben, első-második osztályos koromban, az akkori tanterv anyagát, pontosabban, a második osztályos testnevelési órák tananyagát, ahogy fogalmaztak, „a nép közt élő régi játékokat, népszokásokat, népies színjátékokat”. Ezekkel a személyiségfejlesztő közösségi játékokkal ma már – fájdalom – a tanítóképző főiskolákon sem lehet találkozni. Nem tanítják, nem tanulják...

A tanító úr népszínműveket rendez

Mondd meg apukádnak – üzent vélem Dajka Béla bácsi, aki szatócs Anarcsón, egyszersmind gazdálkodó –, mond meg apukádnak – közben mérte a cukrot, öntötte a petrólt, rakta ki a medvecukrot, hajtogatta a gumipertlit, ezeket mind haza kellett vinnem –, hogy négy jegyet tegyen félre, mégpedig jókat, az első sorba.

Apukánk A *falú rosszat* tanította be a tél során, mégpedig a mi iskolánkban, esténként. Ennek a bemutatójára rakatta félre a jegyeket Dajka Béla. Az előadásra is itt kerül sor, abban a tanteremben, amelyikben napközben tanulunk.

Az esti próbák hangulata be más – Apukánk megengedi, hogy meghúzzam magam a teremben. Egy csomó felnőtt a faluból. Egy estét el nem mulasztanék. A maxim lámpánk világít, a széthúzott padok közt tanulják a játékot, a pad tetején olvassák a szöveget, apukánk előre játszik, megmutatja, miként alakítsák a szerepeket, beszéljenek a darabban, s mert itt énekelni is kell, hegedűkísérettel tanítja a nótákat, később, amikor a padok tetejére színpadot ácsolnak, s a díszletekhez léckereteket szegelnek, a kifeszített vászonra és papírra szobabelsőt, utca-teret pingálnak, ő is fest, szegel, mázol. Varázslat a szemem előtt.

S az előadás! Mennyi ember! Sámli ülök a színpad előtt, s mielőtt még szétnyílnék a függöny, kukucskaók befelé. Mindent tudok már az előadásról, mért várom hát ennyire? Most és itt válhatok titkok tudójává? A függöny alatt látom apukám lábát. Ő volna a varázsló?

Ünneplőbe öltözött férfiak ülnek a bejáratnál, árusítják a jegyeket, s egy vonalas irkába jegyzik fel, tintaceruzával, ki mennyit fizet. Azok neveit is felróják, akik az előadásra ugyan nem tudtak eljönni, de a hozzájárulásukat elküldték. Mindenki előtt ismeretes, hogy az előadás bevételeiből a tantermet és a tanítói lakást festik majd ki, ahogy befejeződik a tanítás.

Első színházi élményem ez itt. Az amatőr színjátszáshoz fűződő vonzalmam eredője is itt. S az első rendezői hatás, kitörülhetetlen, ez is ekkor.

Van telepes rádiónk – hallgatjuk szenvedélyesen

Anarcon, nem is tudom, rajtunk kívül van-e valakinek rádiója. A miénk telepes. Amikor lemerül, apukánk beviszi Várdára, rendszerint kerékpárral – csak vigyázni kell, mert sósav vagy mi lötyög a tartályban –, Gerőhöz a rádióshoz viszi be, hogy töltsse fel.

Meggondoljuk, mit is hallgatunk. A telep se merüljön le sűrűn. Egyébként is kicsi a tanítói fizetés, ezt mindig halljuk – anyukánk gondosan könyvel, mi a bevétel és kiadás –, spórolni kell. Ha a templomba el nem is jutunk, istentiszteletet azért hallgatunk. A rádióban. Anyukám Ravasz László püspök prédikációit kedveli, meg az evangélikus istentiszteletet a Bécsi kapu téri templomból.

A futballmeccsek közvetítését, a válogatott mérkőzéseit ki nem hagynánk, már csak azért sem, mert apukánk unokatestvére, a nagy kapus, Háda Jóska – így mondjuk –, apukánk látta is védeni, éppen kifogott egy tizenegyest, s az is az igazsághoz tartozik, hogy más országos híró rokonunk nincs is, de ő aztán országos, meg a fényképen is látszik, milyen jóképű, ezt anyukánk is megerősíti, ezért aztán a futball nálunk szent dolog. Izgulunk is a rádió mellett eleget, én például, ha bemondják, hogy tizenegyes következik, kimegyek pisilni, olyan izgatott leszek, ne halljam, hogy nem megy be a labda, ha annak be kellene mennie.

Anyukánk velem együtt hallgatja a színházközvetítéseket, látom az egész jelenetet, amint a bemondó közli, most belépett a szobalány, átnyújt egy levelet, a grófnő elájul a pamlagon és így tovább, nekem minden hiteles, mert elképzelem.

A hetvenes években, amikor a pódiumjátékok dramaturgiájával foglalkoztam, kitaláltam egy fogalmat, nem emlékszem, hogy korábban találkoztam volna vele, egy fogalmat, azt, hogy képzetszerű realizmus, s hozzá a magyarázatot; jelzésszerűen kell játszani, lehetőséget kínálva a nézőnek, hogy képzeletével egészíthesse ki a játékot, mégpedig realisra. Erre épül a hangjátékok dramaturgiája is. De erre az összefüggésre mintha csak most jöttem volna rá. Gyanítom, hogy az efféle játék szeretete Anarcsig nyúlik vissza, a gyermekkori rádiózási élményekig. Ami igaz, igaz, máig jobban szeretem a rádiót, mint a televíziót. S változatlanul kedvelem a rádiójátékokat is.

A kisvárdai gimnázium bejáró tanulója. Ebben a gimnáziumban nem szeretik a kisdíjakot

Ebben a középiskolában mintha minden a kisdíjak ellenére történt volna. Erőltetett menetben az állomástól az iskoláig – de értettem később Radnóti! – két kilométer oda, kettő vissza, beértünk a suliba, de a főkapun, amely közelebb esett a tantermekhez, bizony hogy ott mi be nem mehettünk, csak a nyolcadikosok, a portás, mint egy katonai őrmester, ha elkapott – mert csak kísérleteztünk a bejutással, merészségre serkentő napfényes napokon –, s nyakon ragadott, vitt az igazgatóiba, máris fegyelmet aggattak ránk. Ezt az irodát is csak akkor láttuk, mikor büntettek, kínos ügyeket intéztek, az igazgató urat ilyenkor sem, elzárt ajtók mögött, gondoltuk, világít magának, szakrális alkalmakon, ha találkoztunk vele, amikor szózatot intézett hozzánk, mint kell viselkednünk, s mivel tartozunk az iskolának, a szülőknak, a hazának. De a tanári szoba is szentély volt, oda legfeljebb csak bekopogtathattunk, s a tanterembe, ha belépett a tanár, rögvést parancsoló hangot kellett hallatnunk, osztály vigyázz, tanár úrnak tisztelettel jelentem és így tovább. A tanár urak, az első félévben így éreztem, mintha csak robotoknak tekintettek volna bennünket, akiknek az a dolguk, hogy szöveget, szabályt, törvényt vágjanak be, s azt lehetőleg szó szerint mondják majd vissza. Nem egynek kedvenc szokásává vált, hogy a tanulót kipécézte, szellemeskedett a rovására, vagy azért mert buta, vagy mert idétlen, vagy mert mulatságos az illető, többiek meg örvendeztünk, hálásan lihegve, milyen jópofa a tanár úr, s röhögtünk, a másikon röhögtünk – ezzel is telik az óra, most nem rajtunk a sor. Egyszer Keresztes tanár úr megsimogatta a fejem, majd elsírtam magam, úgy meghatódtam.

Hogy belőlem jó tanár vált – hiszem, hogy az –, olyan tanár, aki igyekszik érteni a diákot, aki próbálja száműzni az oktatásból a túlszabályozottságot, a nevelésből a dríllt, aki a demokráciára törekszik, az nem kis mértékben a kisvárdai gimnáziumban eltöltött kisdíák éveknél köszönhető. Én ugyanis elhatároztam, miután tanár lettem, hogy mindent másként teszek, mint tettek velem itt. A kisdíák élményei pedig oly elementárisan voltak negatívak, hogy később, nevelési relációkban, akarva akaratlanul kiszókkentek a tudat mélyéről, s mintegy figyelmeztettek: ne hogy ezt csináld! Amikor Karácsony Sándort hallgattam és olvastam, mindig az itteni diákéveim jutottak eszembe, velem itt minden megtörtént, minden, ami egy elhibázott nevelési viszonyban egy diákkal megtörténhet. Vannak gyerekek, akik másként akarnak apák lenni, miután rossz tapasztalatot szereztek, s ezért lesznek jó apák, mert rossz tapasztalatot szereztek. Valahogy így voltam én a tanárkodással.

Milyen megnyugvással és egyetértéssel hallgattam, olvastam Karácsony Sándor értekezését a mellérendelésről, hogy elkerülendő a pad alatti forradalmat, egyenrangúnak kell tekinteni a diákot. Aki a hátrányosabb helyzetben, az alattvalói sorban lévövel fölényeskedik, gúnyt üz belöle, hogy a többi ne vessen, az a tanár nemcsak a tanári etika, de az emberiség ellen is vét. Igen megnehezítettem KI rendezöre népművelési intézetes koromban, amikor ironikus megjegyzésekkel szórakoztatta a közönséget szavalóversenyeken a szegény amatőr versmondó rovására. Ilyenkor mindig Keresztes tanár úr jutott eszembe Kisvárdáról, meg a kipécézett, sután álló, megszégyenített delikvens, s a kárörvendően röhögö osztály.

A háború után Nyíregyházán, a Kossuth Gimnáziumban. Szeretek ide járni

Tetszettek a tanárok. Mind emberségesek. Ennek az evangélikus gimnáziumnak, a Lutyinak, ahogy hívták becézve, szellemiségéből áradt a humánus. Amit a tanárok árasztottak, ezek a nem mindennapi személyiségek.

Bölcs filozófus ábrázata volt az igazgatóknak, Scharbert Árminnak. És az is volt. Bölc.

Magyartanárnk, a fiatal Adriányi László, szerette az irodalmat, mindig sok könyvvel megpakolva jött az órára, Féja Géza magyar irodalomtörténetéből idézett buzgón, látszott rajta, élvezi a tanítást. Ő lett az önképzökör tanári vezetője. Adyt – ezért hálával gondolok rá – végérvényesen megszerettette velem.

Gacsályi Sándor olyannak tűnt, mint aki egyetemi magántanár, csak ide tévedt a gimnáziumba. Előadott, nem magyarázott. Olykor végignézett az osztályon, s indulat nélkül mondta: mintha a Szaharában tevéknek beszélnék. Tudni lehetett róla, hogy szociáldemokrata.

Benigny Gyula, megszélesedett, öreg agglegény, akár Krúdy regényéből is kiléphetett volna. Ő tanította a németet. Bejött, leült az asztal mellé, s ült, míg ki nem csengettek. Közben feleltetett nyelvtanból, fordításból, aztán továbbhaladtunk ebből is, abból is. Délután beült a Koronába a söre mellé, látszott, kedvtelve telik ilyenkor az idő.

Mátyás Antalné franciára tanított. Fiatal volt, szép, s éppen terhes. Imádtuk.

Péter Károly tanár úr, nyugdíj körüli. Ő volt a Kari bácsi. Derék magyar ember. Megtört magyar ember. Történelemtanár. Olykor még fellobbant benne a tűz. Akkor megnött és sugárzott. Mondták: alkohol nélkül már nemigen bírja.

Margócsy József, nagy formátumú pedagógus. Nemrég Eötvös kollégista, kevésbé nemrég hadifogoly, nekünk logikát tanító tanár, olyan valaki, akivel dicsekszik a diák, mondván, engem a nagy Margócsy tanított, akinek az óráján érdemes strigulázni, hányszor mondja raccsolva, hogy kéhem. Ez a Margócsy tanár úr becsült meg azzal – miután közöltem véle, hogy irodalom szakra kívánok menni –, hogy külön foglalkozott velem, meghívott a lakására, olvasnivalókkal látott el, felhívta figyelmemet Horváth János irodalomtörténeti munkáira, beszámoltatott, beszélgettünk.

Margócsy tanár úrnak ezt a gesztusát nem feledhettem. Ehhez hasonlóval előtte nem találkoztam. Egyénileg, baráti módon foglalkozni azzal, aki talentumosnak látszik, és ingyen. Szerette észrevenni az értéket. Utóbb, magam, tanárként követni törekedtem. Ha szerencsés évem volt, felfedezhettem valakiben az előadói képességet, az irodalom művelése iránti érzéket, máris megjelent Margócsy tanár úr, a későbbi Jócó bácsi. Hogy is csinálta? Ez a Horváth János tanítvány árasztotta magából azt a szellemiséget, amit polgárinak neveztünk akkoriban, s amely jelen volt Márai Sándor műveiben, de azt az irodalomtörténeti felfogást is, amit szellemtörténetinek mondtak, s amelyet később a marxisták lekezelően bíráltak. Mindaz, ami megjelent a tanár úrban, tetszett énnékem. Imponált Margócsy tanár úr.

Karácsony Sándor és köre

Úgy emlékszem, hogy Szüle Miklós tiszteletes úr irányította a figyelmünket arra a nyári egyetemre, amely otthonra a református egyház gyülekezeti házában talált, s amelynek rangosságához vita sem férhetett, mivel olyan előadók jelenlétét ígérték, akikről már olvastunk, halottunk korábban, mint a zeneesztéta Újfalusy József, Lükő Gábor néprajzkutató, Varga Balázs, Varga Domokos irodalmárok, s maga Karácsony Sándor professzor, a magyar szellemi élet kiválósága.

1946 nyarának egy teljes hetét ebben a szellemi fürdőben töltöm. A háború előtti szárszói konferencia szellemiségének továbbgyűrűződését érzi itt az ember, a nemzet sorsáért felelősen gondolkodó, keresztyén értelmiségiek előadásában, megnyilatkozásaiban, lett légyen szó filozófiáról, népköltészetéről, irodalomról, szociográfiáról, Bartókról, Kodályról. Népben, nemzetben gondolkodnak, miként lehet Magyarországot megújítani, s egy szociálisan érzékeny demokrácia irányába terelni.

Karácsony Sándor záró előadásában a társadalmi reform szükségességéről beszél, amely, ahogy ő fogalmaz, kell, hogy társadalmi békéhez vezessen, generációk közötti, nemzetiségek közötti, osztályok közötti békéhez. S én ezzel egyetértek, amiként azzal is, hogy a reformnak, pontosabban a reformereknek azzal kell kezdeniük a munkálkodásukat, hogy számadást készítsenek; mit gondoltak, mit tettek jól vagy rosszul. Csak tiszta lelkiismerettel lehet reformot kezdeni – mondja Karácsony Sándor.

Karácsony Sándor lefegyverez. Úgy érzem, helyettem is szól. S megnyugtató: egyszerre lehetek baloldali reformer és hívő keresztyén.

Nem túlzok, ha azt mondom, hogy gondolkodásomat, sőt sorsomat is meghatározó módon befolyásolta mindaz, amit itt hallottam; a politikai, intellektuális és érzelmi kötődés a demokráciához; a jogegyenlőségen alapuló gondolkodásmód; a mellérendelésre épülő társas viszony. Karácsony azt vallotta, hogy ennek kell érvényesülnie a politikai vezetésben, a pedagógiai munkában, mindenféle társas kapcsolatban. S én ezt a demokráciát, ezt a mellérendelő társas viszonyt igyekeztem gyakorolni a családban, nevelői tevékenységemben, közösségteremtő alkalmak során. S próbáltam magam is ily módon gondolkodni és élni.

1948-ban az egyetemi népi kollégiumban. A demokrácia jó íze. A központban már másként húzzák a harangot, csak mi nem halljuk, vagy nem akarjuk

Hamar ráérezek a kollégiumi demokrácia ízére, s bizony hogy nem fosztom meg magam az élvezettől, véleményt formálni, szavazni, beleszólni a dolgok menetébe, dönteni, vállalni a felelősséget. Családiasnak tartom, s tetszik, hogy a kollégiumban önkormányzati rendszer működik, hogy a lakószobánk független közösség, szövetkezetnek nevezzük, hogy vezetőt választunk, aki képvisel minket a kollégium igazgatóságában, hogy az igazgató, a titkár és a többi tisztségviselő személyét mi határozzuk meg, hogy a főhatalmat csúcsszervként a közgyűlés képviseli.

Már nem emlékszem, milyen apropóból, de gyakran veszünk részt felvonuláson, nevezhetjük tüntetésnek is, valamilyen baloldali jellegű politikai akció megsegítésére, ilyenkor végigvonulunk a főutcán, a Nagyerdőtől a Petőfi térig, és fújuk a mozgalmi dalokat, a Bunkócskát, a Bécsi munkásindulót s főként a Tito je marsalt, s persze megunhatatlanul a Sej, a mi lobogónkat. S nem morgolódom, hogy minek ez, mire ez, jó énekelni a többiekkel, egymáshoz igazítva a lépést. Ahogy jó énekelni közösen a gyülekezettel a templomban, a lelki gyakorlatokon, meg a Himnuszt a gyűléseken.

Mi még a jó? Talán, hogy fontosnak tudjuk vagy érezhetjük magunkat, véljük, hogy a dolgok értünk történnek, s van jövőnk. Jók a kollégiumi esték, ahol együttesen beszéljük meg a feladatokat, a problémákat, a kollektíváét meg az egyénét. Jó, hogy szabadon működhet a kritikai szellem, hogy a nevelődés eszköze a kritika és önkritika, s hogy ezzel senki nem él vissza, senki nem fordul a másik ellen, sandaságból, ideológiai vagy politikai megfontolásból. (A hatalom nem sokkal később, 1948 második felétől már minket is manipulál, miután megkezdte a népi demokrácia átszabását szovjet diktatúra formára.)

Olvasom a NÉKOSZ-központ 1947 szeptemberében keltezett körlevelében: „A jó népi kollégista komplex emberideál, mint amilyen összetettek a kor szükségletei és maga az az intézmény, amely e szükségletek kielégítésére épült. Jó szakember, alaposan művelt, művészileg fogékony, fizikailag harmonikusan edzett, társadalmi problémákat gyökeréig látó, gyakorlati teendők megoldásában otthonos, fejletlen társias, speciális ambícióktól is fűtött, határozott és fegyelmezett ember. A kiformalásra váró emberideál világosan áll előttünk. – Még csak annyit: a jó népi kollégista közösségben nevelődik. A jó népi kollégista

a diákközösség integer tagja.” A szisztéma lehetett központi, mivel azonban a kollégiumok autonóm közösségekként működtek, minden azon múlt, kik alkották és kik vezették azt a közösséget. Erről a félévről –januártól júniusig – a legjobbakat gondolom.

Karácsony Sándorról, már a debreceni egyetemen

A debreceni egyetem 12-es tanterme. A legnagyobb a bölcsészkaron. Zsúfolásig tele. A szokásos zsongás. Kinyitják az ajtót, bedöcög Karácsony Sándor. Nagyon el van hívva. Mondják, beteg. Két kezében mankó. A katedrára famulusai segítik. Szuszog. Belekapaszkodik az asztalba, aztán megszólal, s nem lehet rá nem figyelni. Amit mond, izgalmas, olykor provokáló, s ahogy mondja, lebilincselő. Megérzi, ha lankad a figyelem, és máris egy anekdota, egy személyes történet, egy vallomásos közlés. Karácsony Sándor hiteles, ahogy ma mondják, mondanák, karizmatikus. Azonosul mondandójával. Mikszáthosan bölcs, s mégis úgy tetszik: mint egy misszionárius, ki képes arra, hogy megszólítson; egy kiválasztott, hogy örömhírt közöljön. Mintha biztatna: rendezd gondolataidat, tűnődj el, mi a dolgod a világban. Vagy azt hallod, valld be magadnak, hogy nem úgy élsz, ahogy rendeltetett.

De hát hogy rendeltetett?

Aztán egy kollokvium. Talán az utolsó. Hatan-nyolcan a mester körül. A szobájában. Mosoly a harcsabajusz alatt. Megszólal. – Kérdezzetek!

Én is kérdezek. S ő válaszol, szívesen, örvendezve s magyarázva.

Jeles, olvasom az indexben. S mellette az aláírása.

Most is kérdeznék. Nincs kitől.

Lendvai L. Ferenc ezt írja: „Karácsony Sándortól a kollégiumi autonómia, nevelő és nevelt demokratikus viszonyának mibenléte volt megtanulható.” És sejtetni is engedi, hogy a népi kollégium meghatározó személyiségei, Kardos Lászlóék, ezt nemcsak megtanulták, de a gyakorlatba is átültették. Hogy aztán az én pedagógiai munkásságomba, gimnáziumi tanárkodásomban, irodalmi színpadvezetői munkámban honnan került be, közvetlenül Karácsony Sándortól vagy áttétellel a népi kollégiumi emlékeimből, nem tudnám megmondani, de hogy pedagógusi pályafutásom minden korszakában és mozzanatában ez a hatás eleven volt, ez bizonyosnak mondható.

Jómagam mikor tanár lettem, emlékeztem Karácsony Sándor tanítására, meg arra a félévre, egy évre, amit a népi kollégiumban töltöttem, s megpróbáltam az ordas időkben is úgy tanítani, hogy az osztályban, amikor valamelyest ajtón kívülre szorul a nagyvilág, jusson érvényre a mellérendelő jogviszony – amit Karácsony Sándor nem egyszer megfogalmazott a pedagógiájában, s pedagógiai regényeiben a tanítás hogyanjával kapcsolatosan, hogy tudniillik az irányításban az alulról való építkezésnek illetve a mellérendelésnek kell érvényesülni, miként a presbiteri rendszernek az egyházban –, szeretettel spékelve. Úgy igyekeztem tanítani, hogy érvényre jusson a Karácsony Sándor-i nevelési elv s az ezen nyugvó népi kollégiumi gyakorlat a nevelés demokratizmusáról, amit a professzor így fogalmazott meg: „A nevelés akkor lesz demokratikus, ha minden rendű és rangú növendéknek szabad lesz az, ami eddig muszáj volt neki. Ez a boldog állapot pedig nem állhat be hamarabb, csak akkor, ha a növendéket teljes értékű embernek tartjuk, ennek megfelelően kezeljük. Nem velünk egyenrangú fél a gyerek, de velünk egyenjogú fél. Nem tökéletlen és fejletlen felnőtt, hanem fejlett, tehát tökéletes kisgyerek, növegyerek, serdülő és adolescens. Teljes joga és tökéletes autonómiája van a kisgyerek, növegyerek, serdülő és adolescens életre. Egyetlen felnőttnek sincs joga diktatórikusan ráoktrojálni a maga felnőtt életét.”

Rézakó

politikamentes tanítási dráma a helyi közéletéről

Zalavári András

Csoport: átlagos 10-11. osztály, minimális drámabeli jártassággal

Fókusz: Mit tehetünk, ha a jó szándékú segíteni akarásunkat semmibe véve kibabrálnak velünk?

Keret: a tanulók a Gyűrű városában működő, Rézakó nevű egyesület tagjai

Kellékek: sokszorosított újságcikk részlet, kítűző, papír és írószer, fénymásolt pályázati kiírás, ugyancsak másolva a pályázati eredmények részlete; SMS-ek